

CZU: 343.415(478)(094.4.072)

**SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE CORUPERE A ALEGĂTORILOR
(PREVĂZUTĂ LA art.181¹ DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA)**

Stela BOTNARU, Ghenadie TANAS

Universitatea de Stat din Moldova

În articol este prezentată și argumentată opinia conform căreia orice persoană care îndeplinește condițiile generale ale subiectului infracțiunii și care este implicată direct sau indirect în campania electorală sau în desfășurarea unui referendum poate fi subiect al infracțiunii de corupere a alegătorilor. De asemenea, este analizată problema privind sancționarea faptei de luare de mită electorală de către alegători. În doctrină și în cadrul politicilor penale ale statelor lumii întâlnim două abordări diferite, două tendințe diametral opuse referitor la incriminarea faptei de luare de mită electorală. Conform primei abordări, luarea de mită electorală trebuie incriminată; conform celei de-a doua, fapta de luare de mită electorală nu trebuie incriminată. În afară de legislația penală a Republicii Moldova, sunt analizate legislațiile Canadei, Germaniei, Danemarcei, Sloveniei, Albaniei, Macedoniei și României.

Cuvinte-cheie: alegător, subiect al infracțiunii, coruperea alegătorilor, mită electorală.

THE SUBJECT OF CORRUPTION OF VOTERS (CRIME REFERRED IN art.181¹ PENAL CODE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA)

In the article we establish and argue the opinion that any person which fulfills the general conditions of the offense, and which, is directly or indirectly involved in the electoral campaign or conducting a referendum, may be subject to the corruption of voters. Also, we analyze the aspect of sanctioning the act of making / accepting electoral bribery committed by voters. In doctrine and in the criminal policies of the world's states we encounter two different approaches, two diametrically opposed trends regarding incriminating the act of making / accepting electoral bribe. According to the first approach, taking / accepting electoral bribe must be incriminated; according to the second, the act of taking / accepting electoral bribe must not be incriminated. In addition to the criminal law of the Republic of Moldova, we are analyzed the laws of Canada, Germany, Denmark, Slovenia, Albania, Macedonia and Romania.

Keywords: voter, subject of crime, corruption of voters, electoral bribery.

Introducere

Subiect al infracțiunii specificate la art.181¹ CP RM este persoana fizică responsabilă care în momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani, conform reglementărilor generale prevăzute la art.21 alin.(1) CP RM [1]. Teoretic, subiect al infracțiunii date poate fi și persoana juridică (cu excepția autorităților publice), dacă se constată una dintre circumstanțele stabilite la art.21 alin.(3) CP RM: a) fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice; b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere; c) fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere [1].

Abordări doctrinare și reglementări legislative în aspect comparat

Prof. S.Brînza și V.Stati se întrebă dacă „este necesar ca subiectul infracțiunii prevăzute la art.181¹ CP RM să aibă vreo calitate specială” [2, p.727; 3, p.12]. Autorii remarcă faptul că, deși conform alin.(7) art.38 din Codul electoral al Republicii Moldova [4] concurenților electorali li se interzice să propună alegătorilor bani, cadouri, să distribuie fără plată bunuri materiale, inclusiv din ajutoarele umanitare sau din alte acțiuni de binefacere, o asemenea interdicție se incumbă nu doar concurenților electorali, dar și altor participanți la procesul electoral. În plus, trebuie să remarcăm că despre concurenți electorali se poate vorbi în contextul alegerilor parlamentare sau locale, nu și în contextul unui referendum.

Conform art.1 din Codul electoral, sunt concurenți electorali:

- partidele, alte organizații social-politice și blocurile electorale ale căror liste de candidați au fost înregistrate de Comisia Electorală Centrală – în cazul alegerilor parlamentare în circumscripția națională;
- candidații pentru funcția de deputat în Parlament, desemnați de partidele politice, de alte organizații social-politice și blocurile electorale, sau candidații independenți, înregistrați de consiliile electorale de circumscripție respective – în cazul alegerilor parlamentare în circumscripții uninominale;

– candidații pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, înregistrați de Comisia Electorală Centrală – în cazul alegerilor prezidențiale;

– partidele, alte organizații social-politice, blocurile electorale și persoanele care candidează pentru funcția de primar sau de consilier în consiliul local și care sunt înregistrate de consiliile electorale de circumscripție respective – în cazul alegerilor locale.

În susținerea aceleiași idei, în favoarea unui cerc de persoane „participante” extins, care trebuie să-și asume obligația de a evita coruperea prin orice metode și sub orice formă a alegătorilor (obligație stabilită la art.4 lit.(e) din Codul de conduită privind modul de desfășurare și reflectare a campaniei electorale, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.1362 din 28.10.2005 [5]), se pronunță chiar Codul în cauză, care la art.2 completează lista de participanți la procesul electoral – candidați și partide – cu reprezentanții mijloacelor de informare în masă: „În sensul prezentului Cod, „participant” semnifică partidele, alte organizații social-politice, blocurile electorale, persoane independente care candidează pentru ocuparea unei funcții publice eligibile și reprezentanții mijloacelor de informare în masă, alți subiecți implicați direct sau indirect în campania electorală, semnatori ai prezentului Cod”.

Totuși, nu ar fi corect să afirmăm că numai participantul în accețiunea Hotărârii Comisiei Electorale Centrale nr.1362/2005 ar putea fi subiect al infracțiunii specificate la art.181¹ CP RM. Aceasta din două motive:

1) În această accețiune, participant este subiectul implicat direct sau indirect în campania electorală. Așa cum reiese din art.1 din Codul electoral, noțiunea „campanie electorală” nu se referă la un referendum;

2) Pentru a fi subiect al infracțiunii specificate la art.181¹ CP RM nu este indispensabilă semnarea Codului de conduită privind modul de desfășurare și reflectare a campaniei electorale.

În concluzie, și aici ne raliem opiniei prof. S.Brînză și V.Stati [2, p.727; 3, p.12;], nu este necesară nici o calitate specială pentru a fi subiect al infracțiunii prevăzute la art.181¹ CP RM. Practic, orice persoană care îndeplinește condițiile generale ale subiectului infracțiunii și care, într-un fel sau altul, este implicată direct sau indirect în campania electorală sau în desfășurarea unui referendum poate fi subiect al infracțiunii analizate.

Focusându-ne atenția asupra subiectului activ al infracțiunii, totuși nu putem omite din analiza noastră rolul juridic al alegătorului. În conformitate cu prevederile art.1 din Codul electoral, alegător este cetățeanul Republicii Moldova cu drept de vot. Dreptul de a alege, conform art.11 din Codul electoral, îl au cetățenii Republicii Moldova care au împlinit, inclusiv în ziua alegerilor, vârsta de 18 ani, cu excepția celor privați de acest drept în modul stabilit de lege. Conform art.11 din Codul electoral, nu au dreptul de a alege persoanele: a) care nu întrunesc condițiile prevăzute la art.11; b) care sunt recunoscute incapabile prin hotărâre definitivă a instanței de judecată. Despre existența unor astfel de cazuri Ministerul Justiției informează primarul, iar după implementarea Registrului de Stat al alegătorilor – Comisia Electorală Centrală.

În ce privește fapta de luare de mită electorală, sancționarea acesteia se concentrează pe conduita alegătorului care acceptă să primească bani, bunuri ori alte foloase, fiind determinat în acest fel să voteze sau să nu voteze un candidat, o listă de candidați, să vină la vot ori să nu vină la vot sau să-și manifeste într-un anumit fel voința în cadrul referendumului organizat. Primirea implică remiterea banilor, bunurilor ori a altor foloase de către mituitor și, corelativ, preluarea, intrarea acestora în posesia mituitului. Nu prezintă relevanță dacă banii, bunurile sau alte foloase sunt recepționate direct sau indirect de către alegător, cu condiția ca acestea să fi fost necuvenite și la inițiativa mituitorului.

În doctrină și în politicile penale ale statelor lumii întâlnim două abordări diferite, două tendințe diametral opuse referitor la incriminarea faptei de luare de mită electorală. Conform primei abordări, luarea de mită electorală trebuie incriminată; conform celei de-a doua, fapta de luare de mită electorală nu trebuie incriminată.

Conform primei abordări, prin incriminarea faptei de luare de mită se realizează un proces complex de responsabilizare a cetățeanului și a societății per ansamblu față de un element extrem de nociv, cum ar fi corupția electorală. În legislațiile mai multor state această faptă este deja incriminată.

Primul exemplu în acest sens îl găsim în art.481 alin.(2) din Legea electorală a Canadei, care incriminează fapta de acceptare a mitei electorale, stabilind: „Fiecare alegător care, în perioada electorală, acceptă mită comite o infracțiune” [6]. Trebuie să recunoaștem că, datorită specificului legislației Canadei, reglementarea are mai degrabă un efect declarativ și descurajant decât preventiv și punitiv.

În mod similar, Codul penal al Germaniei prevede la art.108-b alin.(2): „Este pedepsită orice persoană care cere, promite sau acceptă daruri sau alte avantaje pentru a nu vota sau a vota într-un anumit sens” [7].

În aceeași ordine de idei, și Codul penal al Danemarcei incriminează, la art.117 alin.(5), fapta de luare de mită electorală: „Primirea, revendicarea sau generarea câștigurilor de capital pentru a vota într-un anumit mod sau pentru a se abține de la vot”. Codul penal danez sancționează cu aceeași pedeapsă – închisoare pe un termen de până la 2 ani – și persoana care oferă/dă mită electorală și persoana care primește/revendică (solicită) mită electorală [8]. Aceasta demonstrează o dată în plus politica penală fermă a Regatului Danemarcei de a egala responsabilitatea ambilor subiecți, stabilind o sancțiune unică.

Exemplificarea poate continua cu legislația statelor din Peninsula Balcanică care au făcut parte din fosta Iugoslavie. Astfel, Codul penal al Sloveniei sancționează, într-o manieră foarte precisă, la art.157 [9], fapta de luare de mită electorală: „Orice persoană (orice alegător) care în alegeri sau în perioada campaniei electorale, pentru a vota sau pentru a nu vota într-un anumit fel ori pentru a nu merge la vot, solicită (face o cerere prealabilă) sau acceptă o recompensă, cadou sau orice alt avantaj material sau moral pentru sine sau pentru o altă persoană, se sancționează cu o amendă sau cu închisoare de până la 1 an”. Alineatul doi al art.157 stabilește că „recompensa, darul sau alte avantaje primite se confiscă” [9].

În legislația penală a Macedoniei de asemenea sunt sancționate, la art.162, atât coruperea alegătorilor, cât și fapta de luare de mită electorală [10]. Astfel, la alin.(1) al acestui articol este sancționată coruperea alegătorilor: „Persoana care oferă alegătorului (persoanei cu drept de vot), dă sau promite un cadou sau alt beneficiu personal, cu intenția de a câștiga în alegeri, așa ca alegătorul să voteze într-un anumit fel (sens) sau să nu voteze, se pedepsește cu amendă sau cu închisoare de până la 3 ani”. În cadrul aceluiași articol 162, la alin.(2), legiuitorul macedonean stabilește că aceeași pedeapsă – amendă sau închisoare de până la 3 ani – se aplică „persoanei care utilizează dreptul său de vot pentru a beneficia, a primi un cadou sau un alt beneficiu pentru el personal” [10].

Șirul exemplelor poate continua cu legislația penală a Albaniei, care în anul 2012 a fost perfecționată, fiind introdusă răspunderea alegătorilor pentru luare de mită electorală (art.328 alin.(2)) [11]. Astfel, conform art.328 din Codul penal albanez, „promisiunea, oferirea sau darea de bani sau bunuri materiale, sau promisiuni de locuri de muncă sau orice alte favoruri sub orice altă formă pentru a obține o semnătură (necesară pentru înregistrarea candidatului), pentru a vota într-un anumit mod sau pentru a participa la vot, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare pe un termen de la 6 luni la 2 ani”. Legiuitorul albanez totuși nu a mers pe ideea stabilirii unei „pedepse egale” și pentru celălalt subiect – pentru alegător, după exemplul Macedoniei. La alin.(2) art.328 se stabilește o sancțiune diminuată: „Acceptarea banilor, bunurilor materiale, promisiunilor sau altor favoruri pentru îndeplinirea acțiunilor enumerate la alin.(1) – pentru depunerea semnăturii necesare pentru înregistrarea candidatului, pentru votul într-un anumit mod sau pentru participarea la vot – se pedepsește cu amendă”.

Considerăm că ar trebui să existe un mecanism, o pârghie legală de responsabilizare a alegătorului care nu respinge ferm oferirea sau darea de bani, bunuri, servicii sau alte avantaje. Această poziție o fundamentăm pe starea de fapt, conform căreia alegătorul este participant la infracțiunea de corupere a alegătorilor, atunci când acesta nu respinge oferirea sau darea de mită electorală. Or, anume acceptarea și/sau primirea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase de cele mai multe ori este o acțiune corelativă efectuată de alegător, care în final generează starea de pericol social pentru valoarea ocrotită prin lege – corectitudinea desfășurării votului în cadrul procesului electoral.

A nu se înțelege faptul că politica penală a statelor lumii este orientată numai de către spre incriminarea faptelor de solicitare/acceptare/luare de mită electorală. Un exemplu total diferit, care se înscrie în a doua concepție – care susține necesitatea dezincriminării faptei de luare de mită electorală – îl vom găsi în modificările operate în legislația României.

Articolul 386 din Codul penal al României [12] nu a menținut sancționarea faptei de luare de mită electorală, reglementată anterior în cazul alegerilor locale (art.109 alin.(1) din Legea nr.67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale [13]), în cazul alegerilor pentru Parlamentul European (art.58 alin.(1) din Legea nr.33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European [14]) ori în cazul alegerilor parlamentare naționale (art.55 alin.(1) din Legea nr.35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr.67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr.215/2001 și a Legii nr.393/2004 privind statutul aleșilor locali [15]), legiuitorul apreciind că fapta nu prezintă o încălcare a normelor de conviețuire socială suficient de gravă încât să justifice intervenția represivii penale [16, p.183-184].

Rățiunea care a dominat în cadrul politicii penale a României s-a fundamentat pe situația materială a persoanei care primește mită electorală (alegătorul, votantul), care de cele mai multe ori este un cetățean defavorizat material, cu o situație socială și financiară precară, cu o educație și un grad de informare mult inferioare [17, p.107-108]. Bineînțeles că dezincriminarea infracțiunii de luare de mită electorală, după cum și a variantei normative de dare de mită electorală sub forma promisiunii de bani, bunuri sau alte foloase necuvenite în cadrul infracțiunii de corupere a alegătorilor, prevăzută anterior în legislația României care reglementa alegerile locale, alegerile pentru Parlamentul European, alegerile pentru Camera Deputaților și Senat, precum și în legislația privind organizarea și desfășurarea referendumurilor, a impus realizarea unei analize complexe. După efectuarea acestei analize a fost elaborată dispoziția art.4 din Codul penal român: „Legea penală nu se aplică faptelor săvârșite sub legea veche, dacă nu mai sunt prevăzute de legea nouă. În acest caz, executarea pedepselor, a măsurilor educative și a măsurilor de siguranță, pronunțate în baza legii vechi, precum și toate consecințele penale ale hotărârilor judecătorești privitoare la aceste fapte încetează prin intrarea în vigoare a legii noi”.

În cadrul analizei juridico-penale a art.181¹ CP RM, facem trimitere la infracțiunile de corupție (art.324, art.325 ș.a. din Codul penal) atenționând asupra unor similitudini. În ceea ce privește sancționarea faptei de luare de mită electorală, deseori coruperea alegătorilor are un caracter bilateral și, făcând analogie cu prevederile art.324, 325 CP RM, se poate afirma că art.181¹ CP RM incriminează „coruperea activă într-un context electoral”, fiind corupt alegătorul. Cu toate acestea, alegătorul, care este persoana care săvârșește „coruperea pasivă într-un context electoral”, nu devine automat subiect al infracțiunii și deci nu există o echitate, o oarecare egalitate în ceea ce privește mecanismul de responsabilizare și sancționare a faptei incriminate la art.181¹ CP RM.

Oferirea de mită electorală de cele mai multe ori vizează un cerc larg de persoane – votanți, alegători, participanți la referendum. De obicei, persoana care a acceptat mita electorală prin propriile acțiuni determină perpetuarea activității criminale față de alte persoane. Putem abstractiza și crea ipoteze cât se poate de reale, în care acceptarea sau primirea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase să reprezinte o contribuție la săvârșirea infracțiunii prevăzute la art.181¹ CP RM, concretizată, după caz, în organizarea, instigarea sau complicitatea la infracțiunea de corupere a alegătorilor. Lipsa unei norme distincte și exprese în Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, care să incrimineze faptele alegătorilor care în primă etapă au acceptat mita electorală, iar ulterior prin propriile acțiuni au devenit instigatori sau complici la comiterea infracțiunii de corupere a alegătorilor, nu este un motiv plauzibil pentru a nu aplica răspunderea penală. Este mult prea vădit pericolul social al faptei de acceptare sau primire de către alegător de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul exercitării drepturilor sale electorale într-un anumit mod în cadrul alegerilor parlamentare, locale ori în cadrul referendumului.

În aceste ipoteze, sistematicitatea și consecvența răspunderii penale solicită aplicarea aceluiași principii și în cazul organizării, instigării sau complicității la infracțiunea de corupere a alegătorilor, astfel că faptele se califică în corespundere cu art.42 alin.(3)-(5) și cu art.181¹ CP RM. Aceasta întrucât nu există o normă distinctă care să incrimineze fapta de acceptare sau primire de către alegător de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul exercitării drepturilor sale electorale într-un anumit mod în cadrul alegerilor parlamentare, locale ori în cadrul referendumului.

Nu susținem părerile juriștilor autohtoni și de peste hotare, potrivit cărora incriminarea faptei de luare de mită electorală nu poate avea loc din cauza situației financiar-materiale precare a majorității populației, precum și a gradului redus de conștiință și cultură juridică. Sunt cunoscute aceste probleme ale statelor cu o democrație „în tranziție”, care își dezvoltă propriile instituții democratice, au o economie de piață în formare, acordă o protecție socială insuficientă sau precară, se manifestă o volatilitate a clasei politice aflate la conducerea statului. Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem și faptul că protagoniștii analizei noastre – înșiși alegătorii – creează sau contribuie, prin acțiunile lor, la crearea acestor condiții în statele proprii. Acceptând mita electorală, alegătorul la modul practic, după cum afirmă prof. V.Stati, își „comercializează” votul [3, p.13], folosindu-se de statutul public pe care i-l conferă Constituția Republicii Moldova și legislația electorală.

Alegerile viciate, coruperea în masă a alegătorilor, încălcarea rigorilor stabilite de Constituție și legislația electorală în mod direct influențează calitatea clasei politice și a forțelor care câștigând alegerile vin la guvernare. Ulterior, faptul că formațiunile politice au câștigat alegerile prin fraudă în cel mai bun caz determină o reacție ostilă și de repulsie în societate și, drept urmare, un absentism la viitoarele alegeri (ceea ce aduce un

„deserviciu” serios procesului democratic de schimbare a puterii), iar în cel mai rău caz – scade drastic calitatea actului guvernării (a politicilor adoptate și a deciziilor luate). Dăm dreptate prof. V.Stati, potrivit căruia „o proastă guvernare este rezultatul unei alegeri proaste” [3, p.13]. Ambele ipoteze, care, de regulă, se manifestă simultan, sunt nocive pentru societate și formează un cerc vicios din care se poate scăpa doar printr-un proces dureros și de durată, în care electoratul trebuie educat să se comporte responsabil față de alegeri și să aleagă liber.

Concluzii

Răspunderea penală nu este „panaceea” cu ajutorul căreia pot fi administrate toate procesele în cadrul statului, mai ales cele electorale. Suntem departe de gândul că aplicarea răspunderii penale poate deveni principalul argument în prevenirea și combaterea fenomenului de acceptare/primire a mitei electorale, de „vânzare a votului”. Mult mai important este faptul ca clasa politică să depună întreaga străduință în a conduce calitativ, ca formațiunea politică sau alianța politică aflată la guvernare să fie competitivă într-o luptă politică onestă și în limitele legii, pentru a asigura un trai decent populației, inclusiv din păturile defavorizate. Populația care are asigurate principalele necesități, care a fost instruită și responsabilizată asupra importanței alegerilor, într-o manieră mult mai critică privește procesul electoral și acordarea votului pentru acederea la putere. În cadrul unei asemenea societăți scrutinul electoral este precedat de o luptă de idei și viziuni politice și nu de o luptă a capitalurilor.

Revenind la condițiile concrete din Republica Moldova, considerăm că situația financiar-materială a alegătorului care acceptă/primește mită electorală nu poate exclude caracterul penal al faptei pe care a comis-o. Această situație poate fi apreciată ca o circumstanță atenuantă la stabilirea pedepsei, dar nu poate înlătura caracterul penal al faptei. Răspunderea penală pentru fapta de luare de mită electorală urmează a fi aplicată pentru a fortifica mecanismul de transformare, prin intermediul alegerilor, a voinței poporului în baza puterii de stat.

Urmare a celor expuse, ca o propunere *de lege ferenda*, în legislația penală se solicită incriminarea faptei de luare de mită electorală în cadrul unui alineat distinct al art.181¹ CP RM: „Acceptarea sau primirea de către alegător a banilor, bunurilor sau altor foloase, în mod direct sau indirect, în scopul exercitării drepturilor sale electorale într-un anumit mod în cadrul alegerilor parlamentare, locale ori în cadrul referendumului – se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de până la 2 ani”.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18.04.2002. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74, art.195.
2. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p. ISBN 987-9975-53-469-7
3. STATI, V. Infrațiunea de corupere a alegătorilor (art.181¹ CP RM): Studiu de drept penal. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.4, p.8-14. ISSN 1811-0770
4. Codul electoral al Republicii Moldova, nr.1381-XIII din 21.11.1997. Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.451-463, art.768.
5. Hotărârea Comisiei Electorale Centrale cu privire la aprobarea Codului de conduită privind modul de desfășurare și reflectare a campaniei electorale, nr.1362 din 28.10.2005. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr.151-153, art.1521.
6. Loi électorale du Canada (L.C. 2000, ch. 9). / Legea electorală a Canadei. <http://laws-lois.justice.gc.ca/fra/lois/E-2.01/> (Accesat: 16.02.2019)
7. Strafgesetzbuches (StGB). / Codul penal al Germaniei. <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (Accesat: 22.03.2019)
8. Straffeloven. / Codul penal al Danemarcei. <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=192080#id79e54c2d-f076-4b81-ac4b-170c55e5464c> (Accesat: 22.03.2019)
9. Kazenski Zakonik. / Codul penal al Sloveniei. <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050> (Accesat: 22.03.2019)
10. Кривичен Законик. / Codul penal al Macedoniei. <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/90E0B29D702D49A48DBCC2239374B927.pdf> (Accesat: 27.03.2019)
11. Kodi Penal I Republikës Së Shqipërisë. / Codul penal al Albaniei. http://www.pp.gov.al/web/kodi_penal_2016_1033.pdf (Accesat: 28.03.2019)

12. Codul penal al României (Legea nr.286/2009). În: *Monitorul Oficial*, 2009, nr.510, partea I. http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul_penal_2009.php (Accesat: 13.03.2019).
13. Legea României nr.67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale. http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_alegerii_autoritatilor_locale.php (Accesat: 10.03.2019).
14. Legea României nr.33/2007 privind organizarea și desfășurarea alegerilor pentru Parlamentul European. <https://lege5.ro/Gratuit/gmzqmbqgi/legea-nr-33-2007-privind-organizarea-si-desfasurarea-alegerilor-pentru-parlamentul-european> (Accesat: la 10.03.2019).
15. Legea României nr.35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr.67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr.215/2001 și a Legii nr.393/2004 privind statutul aleșilor locali. <https://lege5.ro/Gratuit/geytimzvgy/legea-nr-35-2008-pentru-alegerea-camerei-deputatilor-si-a-senatului-si-pentru-modificarea-si-completarea-legii-nr-67-2004-pentru-alegerea-autoritatilor-administratiei-publice-locale-a-legii-administra> (Accesat: 30.03.2019).
16. GLODEANU, R. *Luarea și darea de mită*. București: Hamangiu, 2009. 272 p. ISBN 978-606-522-134-5
17. GHEORGHE, T.V. Unele observații și propuneri *de lege ferenda* referitoare la infracțiunea de corupere electorală. În: *Dreptul* (București), 2005, nr.10, p.103-109. ISSN 1018-04-35

Date despre autor:

Stela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: stelacorlateanu@gmail.ru

ORCID: 0000-0002-9739-4338

Ghenadie TANAS, doctorand, Școala doctorală *Științe Juridice*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: ghen.1974@mail.ru

ORCID: 0000-0002-8657-2696

Prezentat la 15.10.2018